

- FLEGR, Jaroslav 2010: My máme ocelové ptáky – záhada české hudby, in: *Šedesátka – web pro seniory*. <http://sedesatka.cz/node/3867> – přístup 19. února 2011.
- GOFFMANN, Erving 1962: *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Chicago.
- JANATA, Lukáš 2005: *Mrsk.* (nepublikovaný rukopis novely z vojenského prostředí).
- JANEČEK, Petr 2007: *Černá sanitka: druhá žeň. Pérák, ukradená ledvina a jiné pověsti*, Plot: Praha.
- JANEČEK, Petr 2008: *Černá sanitka: třikrát a dost. Mytologie pro 21. století*, Plot: Praha.
- LEIMU, Pekka 1985: Pennalism and initiation in Finnish military life, in: *Ethnologia Fenica*, vol. 14, s. 35–47.
- MURÍN, Ivan 1994: Neoficiálne spôsoby fungovania a ritualizácie života vojenskej komunity, in: *Slovenský národopis* 42, s. 334–347.
- NEKVAPIL, Jiří 1979: K dnešnímu stavu vojenského slangu. *Naše řeč* 62, 130–141.
- PENÁZ, Petr 1987: Poznámky k češtině ve vojenském prostředí. in: *Naše řeč*, roč. 70, č. 3, 131–132.
- SECKÝ, Rudolf 1924: Nápis na vagonech za světové války, in: *Český lid XXIV*, s. 62–64.
- STOUFFER, Samuel Andrew (ed.) 1949: *The American Soldier. Adjustment During Army Life*, vol. 1, Princeton.
- SYNEK, František 1985: Odvody branců na jižním Kyjovsku. In: *Čas života*, FROLEC, Václav (ed.), BLOK: Brno, s. 202–207.
- ŠORM, Antonín 1924: Národopis v zákopech a na bojišti, in: *Český lid XXIV*, s. 6–9.

KULTURA TRAMPŮ

Jan Pohunek

Regionální muzeum v Jílovém u Prahy

1. Úvod

Tramenské hnutí je československým unikátem. Představuje specifickou subkulturou, která se zrodila na začátku 20. století a navzdory všem společenským a politickým změnám přetrvala do současnosti. Tramping je ale z širšího hlediska zároveň i způsobem trávení volného času a pobytu v přírodě¹, přičemž některé prvky pocházející z tramenského prostředí je možné najít i u skupin osob, které se samy mezi trampy nepočítají – například u turistických oddílů, fanoušků country a folku či jeskyňářů, vodáků a horolezců. I když jednotliví trampové mohou být členy různých spolků, nejde o hnutí organizované shora a některé tramenské aktivity, zejména ty spojené s tábořením ve volné přírodě, jsou vždy na hranici legality.² Pro etnologii a sociální antropologii obecně představuje tramping zajímavý fenomén hned z několika důvodů. Jde o jednu z našich prvních subkultur mládeže, která má dlouhou tradici a jejíž poznání přispívá i k poznání vývoje české společnosti během 20. století. Řada projevů trampingu také patří do oblasti zájmu těchto oborů i ze své podstaty – ať už jde o tramenské písně, které v mnoha případech doslova zlidověly, tramenské zvyky a slovesný folklor, oděv nebo třeba i improvizovanou architekturu.

Studium českého trampingu je přitom až na několik důležitých výjimek spíše záležitostí posledních dvaceti let – za první republiky šlo ještě o hnutí poměrně mladé, po druhé světové válce byl zase tramping do jisté míry v nemilosti komunistických úřadů. Pozornost byla věnována spíše dílčím tématům, například tramenské hudbě, slangu nebo činnosti některých trampů v dělnickém hnutí a odboji. Podrobnější historické práce však vznikaly přímo v tramenském prostředí, zmínit lze například *Dějiny trampingu*³ prvorepublikového novináře a trampa Josefa Peterky zvaného Bob Hurikán. Mnohdy šlo ale o literaturu psanou „do šuplíku“, která se mohla dočkat vydání jen v obdobích politického oteplení. Souhrnná práce, která by význam trampingu zhodnotila v plné šíři, dosud chybí.

2. Vznik a vývoj trampingu

Počátky trampingu sahají už do doby krátce před první světovou válkou a souvisejí s vývojem českého skautingu a dalších obdobných mládežnických hnutí. První skautský oddíl pod vedením prof. A. B. Svojsíka byl založen v Praze v roce 1912 a přibližně z této doby jsou také první zprávy o skupinách mladých výletníků, kteří jezdili „nadivoko“ do jižního okolí Prahy. Někteří z nich byli odrostlými skauty, kterým nevyhovovala organizovanost skautského hnutí, jiní se ale k táboření v přírodě dostali vlastní cestou. Neříkali si ještě „trampové“, ale už se u nich v náznamech projevovala inspirace americkým Západem. Oblíbenými cíli nedělních výprav byly romantické partie krajiny v jižním okolí Prahy od Prokopského údolí po Štěchovice.⁴

Prudký rozvoj trampingu nastal hned po první světové válce. Dá se říci, že šlo o posílení předválečného trendu. Přibývalo „divokých skautů“ odchovaných Junákem a dalšími skautskými spolky, které dosud neměly vypracovanou metodu, s jejíž pomocí by si udržely členy nad 14–16 let. Starší mládež z měst hledala způsob, jak si v neděli soběstačně odpočinout, sdružovat se a bez větších finančních nákladů dočasně vystoupit ze všedního industrializovaného světa. Nově se rodící subkultura byla silně inspirována obrazem idealizovaného amerického Západu a přijala jeho estetiku a důraz na osobní svobodu, samostatnost a prožívání dobrodružství za vlastní. Tato inspirace pramenila z několika zdrojů, svou roli hrál americký původ některých hnutí pracujících s mládeží, kterými budoucí trampové prošli, například woodcraftu a organizace YMCA. Velmi významný byl rovněž vliv dobrodružné literatury (Bret Harte, Zane Grey, Karl May, Jack London, James F. Cooper, James O. Curwood a další) a populárních filmových westernů (např. *Červené eso*).⁵

První stálá trampská osada byla založena už v roce 1919 ve Svatojánských proudech na místě, kam se jezdilo už před válkou, a nazývala se „Ztracená naděje“. Brzy ji následovaly další, nejprve v jižním okolí Prahy a pak i na dalších místech v republice. Samotné slovo „tramp“ (angl. „tulák“), bylo zřejmě přejato z románu Jacka Londa *Cesta*, který vyšel česky v roce 1922. Během 2. poloviny 20. let se toto označení stalo běžným a trampingu se také postupně rozšířil z Prahy do dalších českých měst a začínal se stávat masovou záležitostí. To mohlo souviset i s nástupem hospodářské krize, která nutila mladé lidi volit finančně nenáročnou formu rekreace. Na trampských osadách se kromě vlastního táboření rozvíjel i bohatý sportovní a kulturní život včetně literární, výtvarné a hudební tvorby.⁶

Trampové se ale také dostávali do konfliktů se zbytkem společnosti, přičemž hlavním důvodem byl neorganizovaný, svobodomyšlný charakter hnutí, které bylo někdy nahlíženo jako rušivé a morálně pochybné. Nejvýznamnějším příkladem střetu trampingu a oficiální moci byl tzv. „Kubátův zákon“, ve skutečnosti

Stanaření u Károva u Zbraslavi, 1917.
Archiv Regionálního muzea v Jílovém u Prahy.

vyhláška zemského prezidenta z roku 1931 namířená proti trampingu, která zakazovala společné táboření nesezdaných párů, koupání na zakázaných místech a bez patřičného úboru, nošení zbraní a zpívání nemravných popěveků. Tyto problémy spolu s ekonomickou krizí přispěly k aktivizaci tehdy významné levicovější až prosovětské části hnutí a vedly i k nepřilíživě úspěšným pokusům o pevnější organizaci trampingu nad rámec jednotlivých malých spolků, osad a skupin. Během 30. let se však situace postupně zmírnila, „Kubátův zákon“ byl soudně zrušen a trampingu navíc čím dál tím víc pronikal do povědomí veřejnosti i v pozitivních konotacích, zejména pomocí trampské hudby, divadelních revue a filmů. Postupně se stal módním, což bylo původními trampy přijímáno přinejmenším s rozpaky.⁷

Vzhledem ke komplikovaným politickým a národnostním poměrům období první republiky stojí ještě za zmínku, že trampingu, byť se neprofiloval nacionálně, byl hnutím převážně českým a později slovenským. Mezi německé obyvatelstvo českých zemí zřejmě pronikl jen v malé míře a spíše jen prostřednictvím jednotlivců, např. z řad pražských Němců. V německém prostředí nicméně existovaly mládežnické spolky příslušící ke hnutí „Wandervogel“, jejichž tradice sahala do roku 1897 a které se svým akcentem na pobyt v přírodě a osobní volnost trampingu blížily.⁸ Otázka sociální skladby prvorepublikových trampů je poněkud složitější – často se lze setkat s tvrzením, že šlo především o hnutí dělnické či pracující

mládeže⁹ a její podíl mezi trampy byl zřejmě skutečně výrazný. Podrobnější studie na toto téma, která by reflektovala například zastoupení studentů či proměny poměru bývalých skautů a lidí, kteří v souvislosti s nárůstem popularity hnutí začali s trampingu přímo, však chybí.

Vývoj prvorepublikového trampingu částečně narušila druhá světová válka a s ní spojené problémy jako omezení svobody projevu a pohybu, zabránění části Posázaví a Neveklovska pro cvičiště Waffen SS či ničení trampských chat jako potenciálních úkrytů pro partyzány. Nacistický režim však nepovažoval potlačení trampského hnutí za prioritu, takže samotná příslušnost k němu nebyla zpravidla důvodem ke stíhání. Někteří trampové byli v této době činní v odboji či bojovali v zahraničních spojeneckých armádách, část z nich měla zkušenosti i z účasti v interbrigádách během španělské občanské války.¹⁰

Nové omezování trampingu s sebou přinesl nástup komunistické moci. Tramping byl nahlížen jako pochybné hnutí se sympatiemi k americkému způsobu života, které se pro jeho neformální charakter nedařilo zakázat ani dostat pod kontrolu. V jeho rámci navíc v jisté, byť nevelké, míře nacházeli prostor pro sebe-realizaci někteří členové zrušeného Junáka. Prvorepublikové napětí mezi oběma hnutími se ostatně díky společnému nepříteli značně snížilo. Rozsáhlé pronásledování trampingu začalo asi 2–3 roky po komunistickém puči a mělo podobu brutálního rozrhánění potlachů, sledování, zatýkání, šikanování a vyslýchání trampů. Někteří trampové zvolili odchod do exilu a zakládali vlastní trampské osady například v USA, Kanadě nebo Austrálii. Jiní se stahovali do chatových osad, které se snažily legalizovat svou činnost tím, že se oficiálně staly sportovními osadami nebo součástmi povolených organizací. To ale spolu s dostatkem levného stavebního materiálu přispívalo k tomu, že tradiční trampské osady v blízkosti měst se čím dál tím víc mísily s další rekreační zástavbou a částečně ztrácely svůj původní charakter. Trampové, kteří se v tomto období aktivně jezdili toulat do přírody, byli převážně mladí lidé s vyhraněným vztahem vůči režimu, který je stavěl do pozice vyvrhelů. V rámci těchto skupin také došlo k posunu významu tradičního pojmu „osada“, který začal být častěji užíván jednoduše pro partu trampů a nikoli pro jejich stálé tábořiště.¹¹

K výraznému oživení trampingu došlo ve druhé polovině šedesátých let, kdy dorostla nová generace mládeže hledající alternativní způsoby trávení volného času a současně se postupně uvolňovala politická situace. První pokusy o pozitivní vyličení do té doby demonizovaného trampingu v médiích lze datovat již do roku 1963. Shodou okolností v tomtéž roce došlo k jedné z posledních protitrampských akcí ve stylu 50. let – tzv. „Krvavému potlachu“ v Jetřichovicích, který byl exemplární ukázkou policejní brutality. Za přelomový je však možné považovat spíše rok 1964. Oproti období první republiky, kdy mezi trampy zřejmě převažovala dělnická mládež, se v nivelizované socialistické společnosti údajně změnila

i sociální struktura trampského hnutí, byly v něm nyní rovnoměrněji zastoupeny různé sociální skupiny. Objevily se i další pokusy o organizaci trampingu, které vycházely jak od některých skupin trampů, tak i od státu, který se snažil dostat hnutí pod kontrolu měkčí cestou. Svou činnost v roce 1968 obnovil Junák a došlo i k rozvoji činnosti dalších oddílů postavených na skautském základě, které byly často s trampingu personálně propojené. K trampskému hnutí z nich měla nejblíže Česká tábornická unie.¹²

Během normalizace byl tramping mnohem rozšířenější než v 50. letech a stal se jednou z významných aktivit, s jejichž pomocí si česká společnost ve „vnitřním exilu“ hledala cestu k seberealizaci a vytvoření pocitu alespoň iluzorní nezávislosti na komunistickém režimu. Ten vůči hnutí vystupoval ambivalentně – na jednu stranu trampingu částečně toleroval, přičemž se jej stále snažil dostat pod kontrolu zejména centralizací jeho kulturní činnosti – například zapojením SSM do organizace festivalů trampské, folkové a country hudby typu Porty. Na druhou stranu byl stále schopný ukázat tvrdší tvář a zakročit proti sdružování trampů silou či drobnou každodenní šikanou. Konaly se i rozsáhlé protitrampské akce jako jednorázové zboření přibližně stovky brdských campů v roce 1978.¹³

Po roce 1989 došlo během několika let k výraznému poklesu počtu lidí, kteří se trampingu aktivně věnují, za hlavní příčinu je považován nárůst možností seberealizace, zejména mládeže, a změna jejich priorit. Tramping měl navíc v sobě také vždy prvek hry, ve které byly české země náhradou exotických končin. V okamžiku, kdy se cestování do zahraničí stalo výrazně jednodušším a levnějším, ztratila tato hra část své přitažlivosti. Celý porevoluční vývoj mládežnických hnutí a subkultur, včetně trampingu, však teprve čeká na podrobné historické a sociologické zhodnocení. Tramping dnes sice není masovou záležitostí, ale nadále existuje a zdá se, že se nenachází na cestě k zániku. Díky svému dlouholetému vývoji se stal hnutím, ve kterém jsou zastoupeny všechny věkové kategorie obsažené v české populaci a které je kromě Čech a Slovenska zastoupeno prostřednictvím českých krajanů například i v USA nebo Austrálii. Nadále si udržuje svá specifika a díky své dlouhé historii nyní nečerpá již jen z externích vlivů, jako byla například literatura o americkém Západu, ale i z vlastních tradic – současný tramp často již nevyrazí do přírody, aby tam byl cowboyem, ale aby byl trampem.¹⁴

3. Zvyky, sdružování a symbolika

Přes neformální povahu trampingu jsou jeho součástí některé obecně akceptované symboly a normy, které mají často původ v praxi skautských a woodcrafterských oddílů. Tyto normy nemají charakter psaných zákonů, jsou ale kodifikovány tradicí a jejich dodržování je záležitostí osobní cti. Předpokládá

se například, že trampové se k sobě chovají přátelsky, a to i v případě, kdy se osobně neznají, a že vystupují šetrně k přírodě. Dále existuje celá řada symbolů a zvyklostí, které jsou vlastní v podstatě celému hnutí.

Velká část těchto zvyků se váže ke sdružování trampů a mezilidské komunikaci obecně. Typicky tramským pozdravem je slovo „ahoj“, které je přejato z mezinárodního námořnického prostředí a jehož původ je nejasný. Jako oslovení je pak mezi trampy už od počátků hnutí používáno slovo „kamarád“ („Ahoj, kamaráde!“). Součástí pozdravu je dále podání ruky doprovázené charakteristickým zalomením palců.¹⁵

Poslední vagón

Jedním z tramských zvyků je i ježdění zásadně vždy v posledním vagónu vlaku. Všichni trampové, kteří spolu mají cestu, si tak mohou být jisti, že se potkají. Mezi pražskými trampy dal tento zvyk mimo jiné vzniknout poměrně mladé tradici „Pisničkového vlaku“ – každoroční společné cestě po trati na Dobříš spojené s hromadným obsazením posledního vagónu a hraním tramských písní.

Sdružování trampů probíhá obvykle v rámci tramských osad, přičemž pojem „osada“ se může vztahovat i na skupinu trampů bez stálého tábořiště.¹⁶ Tramská osada je zpravidla vedena „šerifem“, funkce má však spíše symbolický charakter „prvního mezi rovnými“ a bývá přijímána s různou mírou vážnosti – od ironického pošťuchování mezi kamarády až po úctu chovanou k zasloužilému členovi či po téměř úřední funkci u registrovaných chatových osad hlásících se k trampingu. Další funkce (pokladník, kronikář...) jsou již méně časté, dané spíše potřebami kolektivu a jejich vážnost a míra oficiality mají rovněž velmi široký rozptyl. Přijímání nových členů do zaběhnuté osady bývá doprovázeno různými rituály a oslavami, často v podobě „křtu“. Stejně tak existují například i tramské svatby, křtiny či pohřby, které jsou obdobou obřadů civilních, jež doprovázejí. Osady dále mívají svou symboliku v podobě znaku nošeného na oděvu („domovenka“ na rukávu¹⁸) nebo samostatně (vlajka), významné slavnostní tábořiště (např. místo, kde byla osada založena) a případně i hymnu. Z dalších zvyklostí některých tramských skupin lze zmínit například „zákon kádě“ (sdílení jídla s kamarády)¹⁹ či zvyk pokládat při odchodu z campu do ohniště zelenou větvičku. Jednou do roka také pořádá řada tramských osad slavnostní výroční oheň.

Tramská setkání obecně se nazývají „potlachy“. Toto slovo v sobě kombinuje český výraz „tlachat“ a pojem „potlač“ („potlatch“) pocházející z kulturní

praxe indiánů severozápadního pobřeží Spojených států amerických. V tomto prostředí byl „potlač“ společenskou událostí, při které docházelo mimo jiné ke zvyšování osobní prestiže okázalým rozdávaním či ničením vlastního majetku. Tramský potlach je obvykle spojen se slavnostním ohněm a hudební produkcí, případně i hraním divadelních scének nebo různými soutěžemi. Jeho dějištěm je nejlépe tramská chatová osada nebo jednodušší camp, může se ale odehrávat třeba i v hospodě.²⁰ Kromě potlachů pořádají různé tramské osady a sdružení i různé tvůrčí soutěže, sportovní klání a koncerty.

Symbolem trampingu jako celku a zároveň prvkem, který často tvoří součást vlajek tramských osad, domovenek a dalších výtvarných projevů, je znak lesní modrosti převzatý od hnutí Woodcraft E. T. Setona. Jde o bílý kruh s modrými bizoními rohy, přičemž vlastní kruh vyjadřuje čistotu ideálu, kruh věčnosti a čistotu těla a mysli, modré bizoní rohy pak sílu ideálu a odhodlání jej bránit, sílu ducha a těla a modrou oblohu²¹. V tramském prostředí je ale tento motiv často používán i v jiných barevných kombinacích. Dalším obecně uznávaným symbolem trampingu je tramská hymna, kterou je píseň „Vlajka“ prvorepublikového tramského skladatele Jendy Kordy. Ve 2. polovině 20. století jejího významu dosahovala i „Rosa na kolejích“ od Wabiho Daňka, kterou byl mimo jiné zářmován závěrečný koncert festivalu Porta.²²

Na závěr této kapitoly o zvycích je ještě možné zmínit fenomén „kanadských žertů“, který tvoří už od první republiky součást tramského humoru a mezilidských vztahů. Jde o vyvádění kamarádů z míry, někdy i drsnějším, nicméně obecně akceptovaným způsobem. Kanadský žert musí být přijat se stoickým klidem a ve vhodné chvíli oplacen.²³

4. Oděv a předměty denní potřeby

Táboření v přírodě s sebou nese i nutnost používat vhodný oděv a řadu různých předmětů denní potřeby a nástrojů. V rámci tramského hnutí ale některé předměty a styly oblékání získaly i symbolický význam a staly se pro trampy typickými. Obecně vzato kombinovala během celého 20. století tramská výstroj prvky převzaté z vojenského prostředí, komerčně prodávanou výbavu, předměty vyráběné doma nebo zručnými amatéry a běžný civilní oděv.

V případě prvorepublikového trampingu existuje zavedené dělení na *dobu cowboyskou* (cca do roku 1927), kdy převažovaly oděvy napodobující šaty amerických cowboyů nebo případně i indiánů, a následující *dobu kanadskou*, která se vyznačovala střízlivějším praktickým oděním. Původcem tohoto členění je Bob Hurikán, autor *Dějin trampingu*, není však jisté, zda platilo univerzálně a zda jeho význam není mírně nadsazený – existují doklady o tom, že mnozí

*Usárna – nejcharakterističtější součást tramského vybavení.
Foto Jan Pohunek.*

trampové se oblékali zkrátka tak, jak se jim to hodilo.²⁴ Z armádního vybavení používali trampové v tomto období především přebytky z první světové války, jejichž prodej dozníval až do konce 20. let – italské a americké torny (úesky, usárny), polní lahve, polní vaříče (kochmašiny), lopatky a sekery („pikly“). Westernovou část vybavení reprezentovaly stetsony vyrobené promáčkutím starých klobouků, strakaté košile, pouzdra na nože a pistole, otrášené kalhoty a legíny, široké opasky s cvočky, mosazné šerifské hvězdy, šátky kolem krku a funkční střelné zbraně. Některé party se oblékaly černě podle vzoru herce Toma Mixe a vysloužily si tak přezdívku „jeptišky“. Z dalšího vybavení užívaného prvorepublikovými trampy je možné jmenovat vysoké boty (kanadky), gumoplátěné kedsy nebo od roku 1935 kožené polobotky, klobouky s jednou stranou přichycenou k dýnku na búrský způsob, manšestrové kalhoty, khaki košile, svetry „miltony“ a bílé námořnické čapky zavedené v roce 1929 vodáky.²⁵ S tím, jak se začal tramping stávat v průběhu 20. a 30. let populárním, přibývalo i obchodů s tábornickou výstrojí, takže je možné, že výše zmíněné období rozšíření praktického vybavení, popisované Bobem Hurikánem jako doba kanadská, může souviset s jeho lepší dostupností. Zvláštní skupinu oděvních doplňků 30. let představovaly na některých osadách i symboly komunistického hnutí a špičaté rudoarméjské čepice.²⁶

Usárna

Pokud bychom měli vybrat nejcharakterističtější součást tramského vybavení, bude to *usárna* – neboli též *ušárna*, *USranec*, *uska*, *úeska*, *ueska*, *úestorna*, *US torna*, *uzda*, *usařina* či *hadraplán*. Jde o typ batohu (*haversack*) používaného americkou armádou od roku 1910 zejména jako součást pěchotní výstroje. Narozdíl od jiných batohů, které jsou zpravidla tvořeny jednou nebo více uzavřenými kapsami, je základem usárny pruh celtoviny, v horní části rozšířený do stran. Předměty určené k uložení dovnitř je potřeba nejprve položit na rozbalenou usárnu, nejlépe zarolované do spacího pytle či celtu, aby nevypadly, a pak přes ně překlomit spodní a boční části batohu a celé zavazadlo stáhnout řemínky. Kromě tohoto hlavního úložného prostoru se dále nahoře na chlopni (*překlopka*) nachází menší připínatelná či přišitá kapsa (*medivak*, *bonbónek*), další kapsy a vybavení (sumky, ešus, čutora, sekera...) je možné připínat zvenku. Jednotlivé typy usáren z různých časových období se mohou v detailech lišit. Ještě víc se ale liší způsoby balení usárny používané jednotlivými trampy. Dá se říci, že každý styl zabalení usárny nese jistý rukopis jejího majitele a bývají dokonce označovány zvláštními slangovými výrazy – podlouhlá usárna může být nazývána *trabuko*, *cigáro*, *trubka*, *párek* nebo *roláda*, krátká a tlustá *špekbuřt* nebo *bedna* a nedbale sbalená *hašišák*, *grejda*, *mrtvolka* nebo *mrtvé dítě*.

Po druhé světové válce opět narostl díky všeobecnému nedostatku oděvů a velkému množství armádních přebytků význam oděvních součástí vojenského původu. Trampové jezdili převážně v uniformách spojeneckých armád zbylých z války, přičemž největší „hodnotu“ mělo odění americké, které se stalo charakteristickým zejména pro západní Čechy a po komunistickém puči získávalo na významu i jako symbolické projevení pasivního odporu. Západní uniformy a tramské atributy obecně, včetně domovenek či nožů, byly v této době vhodnou záminkou pro policejní šikanu a při rozsáhlých prohlídkách na nádražích byly zabavovány a ničeny, takže mnozí trampové se převlékali až po vystoupení z vlaku. Kromě těchto druhoválečných součástí oděvu byly v 50. letech hodně používány díly uniformy ČSLA, zejména svrchní saka („kopříváky“, „betl“). Ty byly v 70. – 80. letech nahrazeny maskáči – horním a dolním dílem uniformy vz. 60. Zimnímu kabátu tohoto typu se říkalo „kongo“.²⁷ Koncem 70. let se začaly nosit i obnošené jeansy.²⁸ Westernové doplňky existovaly samozřejmě i nadále, oproti prvorepublikovému období ale jejich význam poněkud poklesl.

V současné době je k dispozici mnohem širší spektrum oděvních součástí i tábornických pomůcek, a to včetně populárních armádních přebytků z celého světa. Vojenské prvky různého původu jsou trampy zpravidla různě kombinovány, existují ale i skupiny trampů, často současně fanoušků vojenské historie či hráčů airsoftu, které používají jednotný oděv a výstroj vybrané historické nebo současné armády.²⁹ Dá se ale říci, že trampa nadále dělá trampem jednoduše oblečení a vybavení, které je v přírodě nenápadné (odstíny zelené a hnědé) a je praktické, ale zároveň jednoduché a nikoli přehnaně moderní. Moderní výstroj typu mobilních telefonů či goretexových bund, jakkoli teoreticky praktická, se leckdy setkává s posměchem.

5. Mluvní zvláštnosti

Součástí trampské subkultury jsou i různé mluvní zvláštnosti, které je možné pozorovat jak v trampském slangu, tedy mluvě lidí, kteří se na trampingu podílejí, tak i ve struktuře přezdívek a jmen trampských osad a dalších míst. Pro trampský slang je příznačné velké množství synonym pro nejčastěji užívaná slova (např. *ueska*, *uzda*, *uska*, *usárna*, *mrtvý dítě*), přenášení významů existujících slov (*lžíce-bagr*), časté používání slov cizího, zejména anglického (*sheriff-šerif*, *battledress-betl*) a německého (*das Zelt-celta*) původu a používání různých přesmyček a slovních hříček. Je možné jej zařadit do skupiny slangů typických pro mládež (studentský, vojenský, sportovní), od nichž některé výrazy přejímá, a to přesto, že je dnes již používán všemi generacemi trampů. Trampský slang je také poměrně ustálený, základ trampského slangu, který vznikl už za první republiky, je do značné míry používán dodnes. Slovo tvorba probíhá nejčastěji pomocí odvozování (*trempiř*, *žracák*, *kempovka*), méně pak skládáním (*štíplístek*), z iniciálových zkratk (*úeska*) či překrucováním (*polévka-poblíčka*).³⁰

Pro tramping je dále typické používání přezdívek, které lze považovat za prvek podtrhující neformálnost, odlišnost a rovnost členů trampského kolektivu. Vymyšlení přezdívky bývá doprovázeno humorem, nejčastější jsou přezdívky pochvalné, škádlivé, odkazující na zvláštní události nebo osobní rysy toho kterého trampa (Čára). Oblíbené je rovněž poangličtění českých jmen (Jan – Johnny) nebo použití exoticky znějícího jména bez vazby na jméno občanské (Bill). Někdy jsou rovnou převzaty z jiného prostředí (rodina, škola, skautský oddíl). Po zavedení se přezdívka již nemění.³¹ Kromě přezdívky se trampská estetika projevuje i v pomístních názvech a jménech osad, campů a chat. Charakteristické je používání anglických či anglicky znějících názvů („Strong Boys“, „Airborne“), toponym převzatých z mimočeského prostředí („Yukon“, „Šanghaj“,

Členové osady Kamarádi Staré řeky při hudebním vystoupení.
Foto Jan Pohunek.

„Stará Nevada“) a dobrodružné literatury („Roaring camp“, „Vinnitou“), nově vytvářených romanticky znějících spojení českých slov („Údolí ticha“, „Toulavé mládí“), názvů odvozených od povahy terénu („Orlí hnízdo“, „Údolí peřejí“, „Dvě řeky“) nebo jmen zvířat („Netopýr“, „Kodiáci“).³²

6. Trampská píseň

Trampská píseň je s trampingem nerozlučně spjata, i ona však prošla postupným vývojem. První divocí skauti do začátku 20. let 20. století zpívali především písně Karla Hašlera, vojenské a národní písně či přeložené americké šlágry. Doprovod tvořily housle, mandolína a řídce už i kytara. První autorské trampské písně měly zpravidla původní jen texty, hudební motivy byly převzaty z výše uvedených žánrů. Vznikaly přímo na vandrech a na osadách, šířily se v ústní podobě a proměňovaly se ústním podáním. Hlavní roli doprovodného nástroje převzala postupně kytara, začínající hráči často znali jen tři akordy s přednostním významem C dur. Kromě ní byly používány i housle, banjo, hřebec, vozembouch nebo harmonika, která ale nedoznala velké obliby, neboť byla považována za příliš hlučnou k táboráku. Texty písní byly laděny především sentimentálně

Typickou ukázkou tramské řezbářské a tesařské tvorby jsou totemy. Často se na nich mísí původní prvky z umění amerických indiánů s tramskými a dalšími motivy.

Foto Jan Pohunek.

nebo humorně („kanadky“), ve stylu westernové romantiky, často pojednávaly o cowbojích, indiánech, námořnících nebo zlatokopech.³³

V průběhu 20. let již vznikaly i písně s původní melodií a vyrostla první silná generace tramských hudebníků, z nichž lze jmenovat například Jarku Mottla, Edu Fořta, Pedra Muchu, Gézu Včeličku, Jendu Kordu, Boba Hurikána a další. Od studentů a z filmů byl převzat nápad používat kytaru i jako doprovod ke sborovému zpěvu. Dávaly se dohromady pěvecké sbory, které cvičily také v klubovných různých organizací a hospodách. I to byl jeden ze způsobů, jak se tramská píseň dostávala k širší veřejnosti. Trampové se původně o svou hudební tvorbu nechtěli dělit, měli pocit, že by jim stejně nikdo jiný nerozuměl, ale ve chvíli, kdy se tramping stal módním hnutím, se ukázalo, že tramské písně mohou být životaschopné i komerčně a mohou také vypomoci nadaným trampům získat peníze i uprostřed hospodářské krize. Ve 2. polovině 20. let již zněly v kabaretech a divadlech, řada písní, zejména těch sentimentálních, byla vydávána na gramofonových deskách. Léta 1933–1938 tak byla obdobím stabilizace tramské písně.³⁴

V 50. letech prožívala tramská píseň, podobně jako celé hnutí, jistou stagnaci. To se však začalo měnit od počátku 60. let, kdy začala být činná nová generace hudebníků (např. bratři Ryvolové, Kapitán Kid) a do tramského repertoáru ve větší míře pronikaly i další žánry jako country a folk, včetně písničkářské tvorby. Kromě starých sentimentálních písní a „kovbojářen“ byl žánr výrazně

Slavnostní oheň při vyhlašování vítězných prací literární soutěže Trapsavec. Slavnostní kruh se čtyřmi vnitřními rameny vychází ze symboliky Woodcraftu.

Foto Jan Pohunek.

obohacen i o moderní výrazivo a témata týkající se současného života. Svůj podíl na tom měl i populární festival Porta, který se poprvé konal v roce 1967 a vyprofiloval se především folkově.³⁵

7. Literární a umělecká tvorba

Kromě hudební tvorby existuje v rámci trampingu i bohatá tvorba literární, zastoupená především povídkami a básněmi, a tvorba výtvarná, zejména grafická a řezbářská. Během existence tramského hnutí vznikla a zase zanikla celá řada časopisů, které dávaly prostor i dílům svých čtenářů a mezi nimiž byla zastoupena jak periodika na profesionální úrovni (např. *Tramp*, *Tramský věstník*, v současnosti vycházející *Pucejř*), tak i různé věstníky a samizdaty vydávané v dobách, kdy nebylo možné publikovat tramskou tematiku oficiálně (*Dým*, *Pajda*), nebo sloužící vnitřní potřebě menších okruhů trampů (první tramský časopis *Proudník*, současné *Trempoviny*). Tramské rubriky existovaly i v časopisech a novinách s jiným zaměřením (*Mladý svět*). Dále byly a jsou vydávány sbírky poezie a povídek, ať už samostatně nebo ve formě sborníků ze soutěží, z nichž nejvýznamnější je *Trapsavec* založený v roce 1971.³⁶ Jiný typ výtvarných a literárních děl představují materiály určené k osobní či osadní potřebě. Jde zejména o kroniky a osobní památní-

Upomínková placka tramské party „Brdští supové“ z brdského campu „Zlaté dno“. Foto Jan Pohunek.

ky – „cancáky“. Oba tyto typy písemností mají zpravidla značně subjektivní, kombinovaný obsah sestávající z kronikářských záznamů, kreseb, písní, fotografií a drobných pamětních předmětů, například jízenek. Zatímco kroniky jsou známy už od počátků trampingu, cancáky se pravděpodobně objevily až v 50. letech a původně byly poměrně strohé a obsahovaly především různé citáty a podpisy.³⁷ Před 2. světovou válkou byly rovněž používány zpěvníky – „řevníky“, které byly ale postupně opouštěny, když začaly tramské písně vycházet tiskem.

Různé drobné písemnosti, často pečlivě výtvarně provedené, jsou zastoupeny zejména pozvánkami na akce – „zvadly“, upomínkovými kartičkami, novoročenkami a podobně. Za vítězství v soutěžích bývají udělovány zdobené dřevěné placky ze šikmo seříznuté kulatiny. Jejich menší obdoba, kterou zpravidla dostane každý účastník akce, se nazývá „camrátko“. Textilní umělecká tvorba je zastoupena různými nášivkami, vlajkami a oděvními doplňky. Vrchol tvorby řezbářské tvoří patrně bohatě zdobené totemy, které jsou inspirovány totemy amerických indiánů,³⁸ ale obsahují často i ryze tramské prvky.

8. Tramský slovesný folklor

Tramský slovesný folklor je reprezentován zejména vtipy, pověstmi, historkami ze života a fámami. Vtipy, které se vypráví mezi tramy, se do značné míry překrývají s vtipy obecně rozšířenými mezi mládeží, vyskytují se například prvky absurdních „kameňáků“ a černého humoru.

Tramské vtipy

Tramské vtipy uvedené níže pocházejí z tramských časopisů, nemusí tedy ve všech případech jít o autentický folklorní materiál. Přesto jde ale o ukázky pro tento žánr typické.

– Jarmilko, ty jsi jak proutek.“

– Tak štíhlá?“

– Ne, každej tě vohne.“

(Tramp 30/1931, cit. podle Waic – Kössl 1992, 70)

– Johnny, už sem našiel to tielko z minulého vandru.

– A kde si ho mal, Pepe?

– Pod košelou.

(Tramp 5/1991)

– Už tě napadlo, proč je svojšickej areál oplocený? ptá se na Slunovratu Komín Vokouna.

– No přece, aby nikdo nemoh dovnitř bez placení...

– Hm, mně to letos připadalo, že lidi nemůžou ven.

(Tramp 2/1994)

Kamarád Jaroos dobrácky uklidňuje večer v podkroví své vandrské boudy lehce nervozní slečny:

„Spí se tu bájně. Pokud vás v noci probudí krysy, nemusíte se ničeho bát, ty jen honí pavouky, vás se ani nedotknou!“

(Vitamín Kř 1/2009)

Zvláštní specifickou skupinu vtipů pak tvoří ty, které pojednávají přímo o trampech, jejich mezilidských vztazích či zážitcích na vandrech, případně o konfliktech trampů se zástupci většinové společnosti. Častý je také motiv

Postavy trampských pověstí

Jedním z typických rysů *legend trippingu* a pověstí táborových ohňů, který se promítá i do trampského folkloru, je existence konkrétně pojmenovaných fiktivních postav s řadou detailních atributů. Zpravidla jde o duchy, vrahy či šilence, kteří jsou svázáni s konkrétním místem nebo oblastí a slouží jako stabilní inventář místních strašidelných historek.

Typickým příkladem je již zmiňovaný *Hans Hagen* (existují i jiné varianty jména), fantom lomů Amerika u Karlštejna. Ve většině podání má spojitost s 2. světovou válkou, bývá popisován jako „zapomenutý“ německý voják či brutální dozorce nebo jako duch takové osoby. Vyzná se v podzemních štolách spojujících lomy a škodí jejich návštěvníkům – přerezává lana, způsobuje závaly, škrtí trampy strunou, ukrývá mrtvolu svých obětí a podobně. Je s ním spojeno několik míst, zejména tzv. Hagenova štola, kde visí kolejnice a gong – původně důlní signalizační zařízení. Zvonení na gong a přivolávání Hageny patřilo k tradičním trampským zkouškám odvahy. Popularita Hageny postupně od konce 80. let přesáhla trampské a jeskyňářské kruhy a s touto postavou je možné se setkávat třeba i na suvenýrech prodávaných v okolí Karlštejna (turistické známky, pohlednice). V trampském folkloru existují i varianty pověstí o Hagenovi, ve kterých je spíše strážným duchem a patronem místa, který chrání trampy – ty jsou typické pro dlouhodobé návštěvníky lokality, kteří se s ním mohou částečně ztotožňovat.

Z dalších podobných postav je možné jmenovat světloující oblak říční mlhy zvaný *Bílej*, který se má vyskytovat v povodí Oslavy a občas ně

koho pronásledovat. Poblíž Kamenného Přívozu existovala postava zvaná *Koženáč*, muž v dlouhém koženém kabátě, který měl propichovat spící trampy skrz stěnu srubu jehlou – a nebo je jen budit ze spaní přejížděním klackem po stěně. Méně je s konkrétním místem svázána *Rolnička*, jejíž výskyt bývá situován na Brdy, do Českého krasu nebo do severočeských pískovcových oblastí. Nejčastější typy podání ji popisují jako přízrak dívky, který se projevuje cinkáním rolničky, nebo stíhá lidi, kterým něco cinká na batohu (a mají tudíž špatně sbaleno). Jeho nebezpečnost je v závislosti na podání proměnlivá, může lákat lidi ke skalním srázům, ale také pomáhat nebo oplácet bezpráví. Podle jedné z variant byla tato dívka kdysi znásilněna a zavražděna a teď se mstí. V Jizerských horách existuje vyprávění o *Červené ruce*, která byla kdysi useknuta pytlákovi a škrtí trampy, toto podání bývá doprovázeno strašením kamarádů červeně nasvícenou rukou. Variací na staré krajové pověsti je příběh o *Brdském hejkalovi*, muži znetvořeném a zešilevším po autonehodě, který se potuloval po brdských lesích, halekal na trampy a napadal ty, kteří nedělali, že si ho nevšímají.

Kromě těchto postav stojí za zmínku i figury, které mají blíž k čistému folklorismu a jsou sdíleny zejména autory trampských literárních prací, mnohdy humorně laděných. Patří sem například brdští skřítki – *Čučkové* – kteří dokážou měnit podobu a bývají zobrazováni jako malé antropomorfní plamínky, patron vojenských Středních Brd *Ježilampas* či trampský bůh *Pajda*.

dvou trampů hloubajících nad příčinou či komickým řešením nějakého všedního jevu („*Johny, padla nám do mlíka myš!*“ „*A vyndal jsi ji?*“ „*Ne, hodil jsem za ní kočku.*“³⁹). Trampské vtipy jsou známy už z období první republiky, ne vždy je ale jisté, zda se jedná o skutečný folklorní materiál, nebo jen autorskou tvorbu, omezenou například na okruh čtenářů daného časopisu.

Trampské pověsti, jako sociálně vymezená součást moderního folkloru, mohou být laděné vážně či humorně (ať už přímo nebo formou jakési „trampské latiny“) a často se týkají jednotlivých míst navštěvovaných trampy. Běžný je výskyt mysteriózních (záhadná úmrtí, nevysvětlitelné jevy) až nadpřirozených (duchové) motivů představujících nevyřešenou záhadu nebo hrozbu. Mnoho podání má souvislost se dvěma folklorními jevy vyskytujícími se u mládeže – s „legend trippingem“ a „pověstmi táborových ohňů“. „Legend tripping“ je zavedený folkloristický termín pro výlety na místa spojená se

strašidelnými pověstmi, na kterých obvykle mládež prostřednictvím konfrontace s tušenými hrozbami prokazuje svou nebojácnost a které mohou mít iniciační povahu.⁴⁰ „Pověsti táborových ohňů“ představují typický folklor letních táborů, na kterých se skupina dětí nachází v odloučení od zbytku světa. Často v nich vystupují propracované postavy různých duchů, netvorů či vrahů obcházejících v okolí tábořiště.⁴¹

Vyprávění pověstí mezi trampy probíhá obvykle v rámci trampské osady či při setkání trampů z různých oblastí a skupin. Pověsti, které se vážou k místům navštěvovaným trampy, mimo to slouží k dotváření identity takových míst a posilování jejich romantické atmosféry. Vhodná příležitost k vyprávění strašidelných pověstí nastává zejména v případě, jsou-li mezi posluchači noví, nezkušení členové osady nebo dívky. Tento folklorní žánr je také často reflektován v trampské autorské literární tvorbě a plynule se prolíná s realističtějšími

vyprávěními o životě a zážitcích z vandrů a s historickými vyprávěními o minulosti trampských osad a jednotlivých oblíbených míst. Za nejpestřejší lokální soubor trampských pověstí je možné považovat folklor vázaný na prostředí lomů Amerika u Berouna, v němž často vystupuje fantomatická nebezpečná postava zvaná Hagen, obvykle interpretovaná jako zločinec či mrtvý německý voják.⁴²

Štola číslo 14

Motivy z trampských pověstí jsou trampy zpracovávány například i formou povídek nebo písní. Text písně, kterou zde uvádíme, poprvé vyšel v roce 1994 na albu *Rosa Coeli* moravské trampské skupiny F. T. Prim a pojednává o Hagenovi, přízraku lomů Amerika. Štola číslo 14 je podle některých podání místem, kde Hagen zabíjel své oběti. Visí zde Hagenův gong a kolejnice, původně důlní signalizační zařízení. Kdo na jeden z těchto předmětů zazvoní, pro toho si údajně Hagen ihned nebo do roka přijde.

Štola č. 14 /Hagen/

Hudba a text: Aleš Bojanovský

Dmi C	Dmi C
Tenkrát ještě hřměla druhá válka	V lomech těžival se bílý kámen
Dmi C	Dmi C
Nad zemí se vznášel smrti stín	Až do dne, kdy si ďábel začal hrát
Gmi Dmi	F A7 Dmi
Lidem se chtělo spíše plakat	Z lidí nestačil říct nikdo ani Ámen
F Bb A7	F A7 Dmi
V lomech nad řekou, u které stával mlýn	Málokdo věděl, co se může stát

F C
 REF: Pane Hagen, týdny už tu chodím
 Dmi A7
 Po štolách bloudím a hledám váš dům
 F C
 Pane Hagen, trochu se vás bojím
 Gmi A7
 Je legenda, pravda či podobá se snům?

*Lom Malá Amerika u Mořiny u Berouna – dějiště mnoha trampských pověstí.
 Foto Jan Pohunek.*

Zával ukončil pouť mnoha mužům
 Jen Hagen odtud vyvázl jak král
 Se strunou v ruce léta po štolách se toulal
 A lidé se ho začli hrozně bát

Ve štole č.14 kolejnice visí
 Tam Hagen obydlí své má
 Příhody se občas krví mísí
 Vždy když ve štole svítí zelená

REF: Pane Hagen....

Léta už jsem jezdí spousta trampů
 Příběh o Hagenovi každé dobře zná
 Podivné náhody se tady dějí stále
 Jisté je, že Hagen je všech podzemních štol král.

„Hagenův gong“ – původně důlní signalizační zařízení v lomu Malá Amerika.
Foto Jan Pohunek.

Fámy se zpravidla týkají možného ohrožení míst oblíbených mezi trampy, typické motivy tak tvoří například plánované bourání campů, zasypávání romantických lomů nebo zpřísnění ostrahy území vojenských výcvikových prostorů.

9. Architektura

Specificky trampské prvky v architektuře a obecně v úpravě žitého prostoru je možné pozorovat na místech, která jsou trampy opakovaně využívána k táboření či obývání, přičemž existuje plynulá kontinuita mezi nejjednoduššími tábořišti a chatovými osadami. Tento přechod je možné vnímat jak typologicky, tak i chronologicky, protože většina chatových osad se postupně vyvinula z malých tábořišť.

Trampské tábořiště ve své základní podobě je jednoduše prostorem, kde se přespává, vaří jídlo či jinak tráví čas na jednom místě. Jeho základními prvky jsou tedy alespoň trochu rovná plocha a ohniště, vybírána bývají především místa skrytá a romantická, například taková, která se nacházejí v lesním porostu, ve skalách, opuštěných lomech či v blízkosti potoků, řek a vodních ploch. Je-li místo navštěvováno opakovaně a dostane-li vlastní jméno, je na něj možné vztáhnout

Brdský camp s ohništěm, sedačkami a jednoduchou boudou – „slepičárnou“.
Foto Jan Pohunek.

trampský termín „camp“ či „kemp“ (poněkud volněji jsou užívána např. i slova „flek“ či „plac“). Zatímco jednoduchá tábořiště přirozeně vznikají a zanikají, campy už jsou vnímány jako stálé objekty s vlastní identitou a historií, které mohou být vytvořeny zakladatelským aktem a mohou být obecně známy.

Má-li takové místo svou stálou identitu, může být jeho charakter dále rozvíjen různými úpravami a přidáváním dalších prvků. Symbolickým středem campu je ohniště, které slouží jak k praktickým činnostem typu přípravy večeře, tak i jako střed sdružování a ceremoniální prostor. Ohniště je zpravidla v duchu původní skautské praxe vymezeno kruhem z kamenů, případné vícenásobné kruhy zdůrazňují jeho symbolický význam a indikují jeho slavnostní povahu. V některých tradičních trampských oblastech (typicky Brdy) je rozšířen zvyk ohniště nevymetat, ale zvyšovat, takže postupně roste nahoru a připomíná malou kamennou mohylku. Kolem ohniště se sedává na zemi, na kamenech či kládách nebo na dřevěných lavičkách, které mohou být u větších campů zastřešené nebo alespoň mohou nabízet prostor pro zavěšení celt. Někdy jsou lavičky částečně nahrazeny jedním či více „křesly“ poskládanými z kamenů či stlučenými ze dřeva, největší a nejzdobnější křeslo bývá vyhrazeno šerifovi osady.

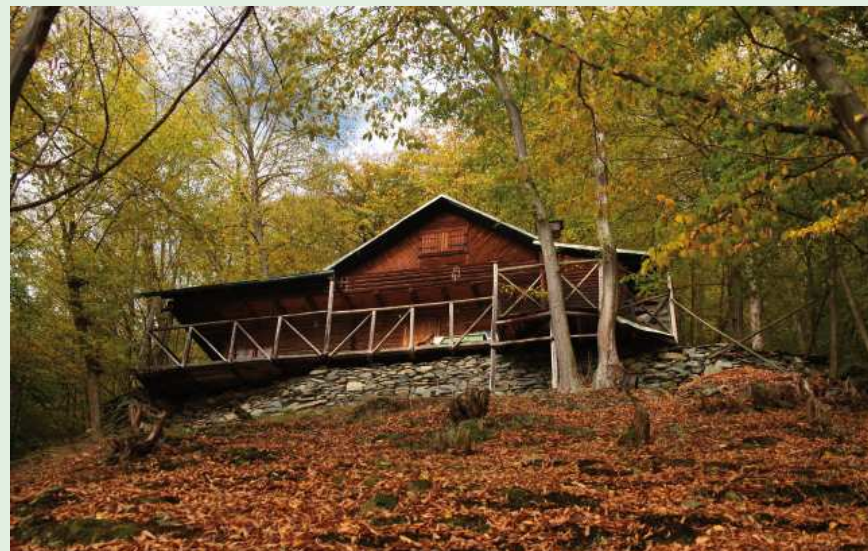
Úpravy prostoru na spaní spočívají především v zarovnání, odizolování a vyčištění terénu a zajištění ochrany před počasím, pokud ji neposkytuje terén sám

Interiér trampské boudy v oblasti „Šífer“ – břídlíkových lomů na severní Moravě a ve Slezsku. Dřevěné palandy, lavice a krov jsou vestavěny do torza bývalé lomařské stavby z nasucho kladených břídlíkových plátů. Foto Jan Pohunek.

(hradní zříceniny, skalní převisy, bunkry). Nejjednodušší formou zastřešení jsou různé přístřešky z chvojí a klacků, stany⁴³ či konstrukce sloužící k uchycení celt, ponča nebo igelitové plachty. O něco složitější jsou jednoduché boudičky zvané „slepičárna“, které mají podobu stříšky ve tvaru obráceného V postavené na zemi. Dalším krokem pak je již „srub“ či „bouda“ – jakákoli složitá obytná konstrukce se stěnami a střechou. Bývá stavěna převážně z místních materiálů, stěny jsou nejčastěji z dřevěných kulatin či (zejména v lomech) z volně naskládaných kamenů, střecha je plochá s vrstvou nepromokavého materiálu, která je přibita či zatížena kameny, nebo dřevěná a skloněná. K vnitřnímu vybavení patří často kamna, lavičky, postele či palandy a různá výzdoba v trampském duchu. Okna bývají často malá a bez skel.

Další úpravy campu a jeho okolí už jsou méně časté a zahrnují objekty, jako jsou sklípky a úkryty na potraviny či volně použitelné nástroje a nádobí, samostatné píčky, jídelní stolky, „kadibudky“, místa k uložení návštěvní knihy – „kempovky“ a upravené studánky. Zvláštní kategorií staveb jsou pak symbolické objekty typu totemů, sloupů zdobených pamětními destičkami nebo symbolických hřbitovů a památníků. Většina campů je budována neoficiálně, maximálně s ústním svolením hajného, a je volně k dispozici komukoli, kdo chce na daném místě tábořit.

Stará trampská chata ve Svatojánských proudech, tradičnější součást zdejší rekreační zástavby, která vychází z vývoje prvorepublikového trampingu. Foto Jan Pohunek.

Tato podoba trampských campů je až na některé drobné variace dané především dostupností různých typů materiálů víceméně stabilní. Zejména v místech prvorepublikových osad ale postupně došlo k dalšímu vývoji, který vedl k legalizaci některých objektů⁴⁴, budování větších chat s omezeným přístupem a v soukromém vlastnictví a vzniku regulérních chatových kolonií vybavených společenskými stavbami (saloony, klubovny) a sportovními hřišti. Architektura soukromých legalizovaných trampských chat dále rozvíjí principy používané při stavbě jednoduchých srubů, zároveň do ní ale vstupují i prvky typické pro obecnou rekreační architekturu. Řada srubových chat připomíná zmenšené kanadské stodoly s mansardovou střechou, často se ale vyskytuje i střecha sedlová, jednostranně šikmá plošná nebo jehlancová, přičemž jednotlivé typy střech mohou být kombinovány díky různým přístavbám. Chata je typicky doplněna terasou, na které se přes léto žije.⁴⁵ Postupné úpravy a dostavby dalších zděných rekreačních objektů v okolí mohou, spolu se stárnutím a obměnou původních majitelů, časem původní charakter trampské osady téměř setřít – například na řadě míst v jižním okolí Prahy již není jednoduše rozlišitelné, kde původní trampská osada přechází do chatové kolonie budované netrampy.

Literatura

- ALTMAN, Karel 2003: ...jak někteří trampují, in POSPÍŠILOVÁ, Jana (ed.): *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Doplněk: Brno, 259–272
- BRUNVAND, Jan Harold 2001: *Encyclopedia of Urban Legends*. ABC-CLIO: Santa Barbara. Hombřeň vandrůčkářské stránky: <http://hombre.folktime.cz/drobnosti/slovník1.htm>
- HURIKÁN, Bob 1990: *Dějiny trampingu*. Novinář: Praha.
- JANEČEK, Petr 2006: *Černá sanitka a jiné děsivé příběhy. Současné pověsti a fámy v České republice*. Plot: Praha.
- KRŠKO, Jan 2000: *Meziválečný tramping na Rakovnicku*. SOA v Praze – SOA Rakovník: Praha – Rakovník.
- KUČEROVÁ, Barbora 1997: *Tramping po roce 1945*. Diplomová práce. Fakulta tělesné výchovy a sportu University Karlovy: Praha.
- LUFFER, Jan 2003: Katalog pověstí Berounska a Hořovicka, in: *Minulostí Berounska. Sborník státního okresního archivu v Berouně* 6, 199–264
- MÁCHA, Zbyněk (ed.) 1967: *Kronika trampské písničky*. Hudební magazín 1. Panton: Praha.
- MOIDL, Zdeněk – MOIDLOVÁ, Olga – SMLSAL, Josef 2008: *Kronika východočeského trampingu – Chrudimsko 1912–2008*. ROSA: Liberec.
- MOIDL, Zdeněk – MOIDLOVÁ, Olga 2010: *Sbírka trampských domovenek a jiných atributů*. ROSA: Liberec.
- NOHA, Rudan 2007: *Odlesky táborových ohňů*. Regionální muzeum v Jílovém u Prahy: Jílové u Prahy.
- OTR- Batoh Uska: http://www.ontheroads.net/rubrics/tramping/batoh_uska/uska.php
- PERGELOVÁ, Klára 2004: *Trampský slang ve slovanském kontextu*. Postupová práce. Univerzita Karlova – Ústav slavistických a východoevropských studií: Praha.
- POHUNEK, Jan 2007: Lomy Amerika – Etnografie Země nikoho, in: *Český kras XXXIII*, 44–55.
- ROTTMAN, Gordon – VOLSTAD, Ronald 1989: *US Army Combat Equipments 1910–1988*. Osprey Publishing: London.
- TUCKER, Elizabeth 1999: Tales and legends, In: SUTTON-SMITH, Brian – MECHLING, Jay – JOHNSON, Thomas W. – MCMAHON, Felicia R. (eds.): *Children's Folklore – A Source Book*. Routledge: Logan, 193–211
- VINKLÁT, Pavel D. 2004: *Kronika trampingu v Jizerských horách – 1934–2004*. Knihy 555: Liberec.
- WAIC, Marek – KÖSSL, Jiří. 1992: *Český tramping 1918–1945*. Práh – Ruch: Praha – Liberec
- ZAPLETALOVÁ, Veronika 2007: *Chatařství / Summerhouses*. Era: Brno.

HUDEBNÍ SUBKULTURY

Martin Heřmanský, Hedvika Novotná
Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

1. Úvod

Sako a kravata? Kostým a lodičky? Spínací špendlík v uchu? Vyholená hlava? Opraná džínová bunda s podivnými nápisy? Současná společnost se vyznačuje velkou rozmanitostí, která je patrná již na pohled. Tato mnohvrstevnatost však nespočívá pouze v odlišném vzhledu jejích členů; naše společnost je rozmanitá také vnitřně, je sociálně členitá. Jedním z projevů této různorodosti jsou i subkultury, tedy taková společenství lidí, která se různým způsobem vymezují vůči tzv. dominantní kultuře, mainstreamu, ovšem zároveň tvoří její nedílnou součást.

Subkultury jsou v nejširším slova smyslu v sociálních vědách definovány jako skupiny charakteristické specifickým souborem norem, hodnot, vzorů chování a životního stylu. Mohou vznikat na různém základě – např. etnickém (subkultura polské menšiny žijící v ČR), socioprofesioním (subkultura policistů či učitelů) nebo zájmovém (subkultura modelářů, zahrádkářů či hráčů bowlingu). Svým členům slouží jako jeden z důležitých prvků identity¹, umožňují jim skupinově sdílet určitý hodnotový systém a tím naplňují jejich potřebu příslušnosti k nějakému společenství. Laicky řečeno, jde o to „myslet a dělat věci spolu“. „Spolu“ je možné také sdílet hudbu. A často takovou hudbu, která s sebou nese nějaké ideologické poselství. Právě tato platforma je typická pro tzv. hudební subkultury. Hudební subkultury jsou tedy takové skupiny, které konstruují svou identitu zejména na základě sdílené hudby (samozřejmě společně s dalšími prvky).²

Hudební subkultury se staly významným fenoménem západní (euroamerické) společnosti druhé poloviny 20. století. Z těch ranějších jmenujme např. *mods*, *teddy boys*, *rude boys* či *goths*. Ty ovšem do českých zemí kvůli železnému opoňe pronikaly jen okrajově v podobě přebírání některých prvků jejich módních stylů.³ Nejpozději od sedmdesátých let 20. století však již můžeme i u nás sledovat vznik a rozvoj hudebních subkultur, inspirovaných zahraničními vzory nejen po stránce vizuální. Za nejvýznamnější z těch, jejichž příslušníky můžeme i dnes potkat na ulici, jmenujme subkulturu punkovou, metalovou či skinheadskou. Později se k nim přidali třeba stoupenci hudebních stylů *hardcore*, *hip-hop*, *techno* či nositelé subkultury *emo*.